

ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ¹

Το αναλυτικό πρόγραμμα του 1999 ορίζει ένα νέο τοπίο για τη διδασκαλία της γλώσσας στο Νηπιαγωγείο. Η εισαγωγή της γραφής και της ανάγνωσης, με όποιον τρόπο και αν αυτή γίνεται, είτε δηλαδή αφορά τη συστηματική εκπαίδευση είτε προωθεί την εκμάθηση ανάλογα με τις δυνατότητες του κάθε παιδιού, οδηγεί σε ριζικές αλλαγές που αφορούν τόσο στην αντιμετώπιση της γραφής και της ανάγνωσης όσο και στις στάσεις των εκπαιδευτικών και των γονέων για αυτό το ζήτημα.

Για πολλά χρόνια η κεντρική κατεύθυνση για τον χώρο της προσχολικής αγωγής ήταν να αποφεύγεται η διδασκαλία της γραφής και της ανάγνωσης τόσο στο θεσμικό επίπεδο (δηλαδή μέσα στα νηπιαγωγεία) όσο και στο οικογενειακό περιβάλλον. Οι λόγοι για τους οποίους προκρινόταν αυτή η επιλογή δεν αποτελούν θέμα της παρούσας ανακοίνωσης όπως και οι λόγοι που οδήγησαν στη μεταστροφή αυτής της βασικής θέσης για την προσχολική εκπαίδευση. Τελείως επιγραμματικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι οι αυξανόμενες προσδοκίες των γονέων για καλύτερη, ουσιαστικότερη και σφαιρικότερη εκπαίδευση των παιδιών με την προσδοκία μιας μελλοντικής οικονομικής και κοινωνικής ανέλιξης σε μια κοινωνία ιδιαίτερα ανταγωνιστική ίσως βρίσκονται στη βάση αυτής της αλλαγής η οποία θα πρέπει να τονιστεί ότι δεν αποτελεί μια αποκλειστικά ελληνική επιλογή αλλά παρατηρείται ταυτόχρονα σε πολλές Δυτικές κοινωνίες.

Η εισαγωγή της γραφής και ανάγνωσης στο Νηπιαγωγείο διαμορφώνει ένα νέο πεδίο θεωρητικών και εφαρμοσμένων ερευνών. Θα πρέπει πειραματικά να διερευνηθούν και στον ελληνικό χώρο, πολλά από τα ζητήματα που αφορούν την εκπαίδευση των παιδιών προσχολικής ηλικίας: τις διαδικασίες που θα υιοθετηθούν για την εκμάθηση της γραφής και της ανάγνωσης, την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, τις δυνατότητες που παρέχει ο εκάστοτε χώρος του νηπιαγωγείου, τον βαθμό ετοιμότητάς των παιδιών απέναντι στη γραφή, όπως και ζητήματα που αφορούν το ίδιο το υπο-μελέτη αντικείμενο. Δηλαδή, σε τι συνίσταται η εκμάθηση της

---

¹ **Στοιχεία δημοσίευσης (N. 7).**

Παπαδοπούλου, Μ. (2001). Γραφή και Ανάγνωση στο Νηπιαγωγείο. Στο Χ. Τσολάκης (επιμ.). *Γλώσσες και γλώσσες*. Πρακτικά του 6^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη. Θεσσαλονίκη: Κώδικας, 135-145.

γραφής και της ανάγνωσης στο νηπιαγωγείο, ποια η αντίληψή μας για τη γραφή, θα διδαχθούν ή όχι τα παιδιά τις γραφο-φωνηματικές αντιστοιχίσεις (δηλαδή τις σχέσεις ήχου-γράμματος), σε ποιον βαθμό, και με ποιους τρόπους θα γίνει αυτό;

Παλιός και νέος γραμματισμός

Στο σημείο αυτό θα ήταν σκόπιμο να ορίσουμε έστω με συντομία μια νέα οπτική για τη γραφή ως πολυ-σημειωτικού συστήματος που οδηγεί σε μια διαφορετική αντίληψη για τη διδακτική της.

Μέχρι τα μέσα περίπου του 20ου αιώνα η γραφή θεωρόταν αποκλειστικά ένα μέσον για την αναπαράσταση του προφορικού λόγου. Αυτή η άποψη δεσπόζει στις αντιλήψεις φιλοσόφων όπως ο Αριστοτέλης και ο Ντεκάρτ όσο και γλωσσολόγων όπως ο F. de Saussure, ο L. Bloomfield και η πλειοψηφία των ευρωπαϊών και αμερικάνων στρουκτουραλιστών. Για τους φιλοσόφους και γλωσσολόγους η γραφή αποτελεί απλά ένα μέσο καταγραφής της γλώσσας με τη βοήθεια οπτικών σημείων, με αυτήν την έννοια η γραφή αποτελεί "μεταμφίεση"² της γλώσσας.

Για τη **φωνοκεντρική** -όπως αργότερα ονομάστηκε- θεώρηση, τα σημεία της γραφής είναι σημεία 2ης τάξης, δηλαδή οι γραπτές εκφορές δεν αναπαριστάνουν την πραγματικότητα αλλά τις προφορικές εκφορές οι οποίες και αποτελούν σημεία 1ης τάξης. Αυτή η αντίληψη της γραφής οδηγεί σε μια διδακτική της γραφής και της ανάγνωσης στο πλαίσιο του παλαιού όπως ονομάστηκε γραμματισμού. Δηλαδή η διδασκαλία της γραφής και της ανάγνωσης στοχεύει στην αναγνώριση και διαχείριση των γραφο-φωνηματικών αντιστοιχίσεων.

Η αρχή μιας διαφορετικής αντιμετώπισης της γραφής τοποθετείται στη Σχολή των φονξιοναλιστών γλωσσολόγων της Πράγας και εκπροσωπείται κυρίως από τον J. Vachek. Με κείμενά του ήδη από το 1939³ υποστήριξε ότι η γραπτή και η προφορική γλώσσα (για τον αλφαριθμητισμένο χρήστη) είναι αλληλοσυμπληρωνόμενες αλλά διαφοροποιούνται στο επίπεδο της λειτουργίας και στο χρησιμοποιούμενο κανάλι επικοινωνίας. Το 1946 διατυπώνει την άποψη ότι οι γραπτές εκφορές, σε μια σύγχρονη κοινωνία όπου υπάρχει συνολική γνώση του συστήματος, δεν αποτελούν σημεία σημείων (δηλαδή σημεία 2ης τάξης) αλλά υπάρχει άμεσος δεσμός ανάμεσα στη γραφή και την εξωγλωσσική πραγματικότητα στην οποία αναφέρεται. Αυτό σημαίνει ότι όταν διαβάζουμε μια λέξη δεν χρειάζεται να την περάσουμε από το

---

² Saussure, F. de (1981)

³ Vachek J. (1976), σελ. 275-277

προφορικό κανάλι για να την κατανοήσουμε. Η γραπτή λέξη παραπέμπει κατευθείαν στην εξωγλωσσική πραγματικότητα⁴.

Οι αντιλήψεις του J. Vachek αποτέλεσαν το θεωρητικό πλαίσιο **μιας αυτόνομης προσέγγισης** της γραφής και επέτρεψαν μια ανεξάρτητη θεώρηση της γραφής από τη γλώσσα. Σε αυτήν την κατεύθυνση, αλλά με διαφορετική αφετηρία εκκίνησης, τοποθετούνται και οι αναλύσεις της γραφής ως πολυ-σημειωτικού (ή πολυ-τροπικού) συστήματος οπτικής επικοινωνίας⁵. Η σημειωτική ανάλυση της λειτουργίας της γραφής στη σημερινή εποχή αντιλαμβάνεται τη γραφή ως χώρο διαπλοκής ποικίλων σημειωτικών συστημάτων τόσο του γλωσσικού όσο και εξωγλωσσικών και άρα η πληροφορία που μεταφέρει η γραφή δεν είναι μόνο γλωσσική αλλά προϋποθέτει την κατανόηση της λειτουργίας των άλλων συστημάτων οπτικής επικοινωνίας. Για να γίνει φανερό αυτό που δηλώνεται παραπάνω θα δείξω ως παράδειγμα ένα πολυ-τροπικό κείμενο που χρησιμοποιήθηκε στη διάρκεια του πειράματος που έγινε σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και στο οποίο θα αναφερθούμε διεξοδικά παρακάτω. Το κείμενο είναι διαφήμιση ενός προϊόντος που απευθύνεται στα παιδιά (Παρ. Εικ.1) . Τα παιδιά ήταν σε θέση να αναγνωρίσουν το Nesquik όχι φυσικά επειδή μπορούσαν να διαβάσουν το γλωσσικό μήνυμα αλλά εξαιτίας μιας ολικής αναγνώρισης του στην οποία συνέβαλαν το όνομα του προϊόντος (το οποίο ως λογότυπος είναι από μόνο του πολυ-τροπικό) και τα άλλα σημειωτικά συστήματα που συνυπάρχουν. Το **εικονικό σύστημα** (το σκίσο του λαγού με το καλαμάκι), το ίδιο **το σχήμα** του αναπαριστανόμενου αντικειμένου, το **χρωματικό** (ο μπλε λογότυπος και το κίτρινο φόντο του κουτιού), το **τυπογραφικό** (ο τρόπος που γράφεται ο λογότυπος με πλάγια γράμματα σε κλίση 45ο μοιρών, και η ειδική γραμματοσειρά που χρησιμεύει για να τον μαρκάρει) κλπ.

Η πρώτη ικανότητα των παιδιών διαχείρισης πολυ-τροπικών κειμένων και η προσέγγιση της γραφής ως πολυ-τροπικού σημειωτικού συστήματος εξηγείται από την ένταξή τους σε μια κοινωνία με ολοένα αυξανόμενη οπτικότητα του γραπτού μηνύματος. Τα οπτικά συστήματα συμπλέκονται στη γραφή και διαπλέκονται με το γραπτό μήνυμα. Αν στην αντίληψη και στη διδακτική μας πρόταση η γραφή γίνεται αντιληπτή ως πολυ-σημειωτικό σύστημα όπου η σημασία του γραπτού μηνύματος προϋποθέτει τη διαχείριση και άλλων συστημάτων οπτικής επικοινωνίας μπορούμε να οδηγήσουμε τα παιδιά σε έναν νέο γραμματισμό **-έναν οπτικό γραμματισμό-** όπου

---

⁴ Vachek J .(1976), σελ. 279

⁵ Για τέτοιου τύπου αναλύσεις δεξ: Kress G. & Leeuwen Th. (1996) , The New London Group (1998)

ως αυριανοί πολίτες θα είναι σε θέση να **ερμηνεύουν** και να **κατασκευάζουν** τέτοιου τύπου μηνύματα,

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας και η γραφή

Τι συνιστά όμως *γραφή* για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας: Ποιές αντιλήψεις και αναπαραστάσεις έχουν για το γραπτό και τη γραφή ως συστήματος συμβολικής σημείωσης. Ποιά χαρακτηριστικά των κειμένων και των σημείων της γραφής έχουν αφομοιώσει, μέσω της κοινωνικής τους εμπειρίας; Σε ποιον βαθμό οι αντιλήψεις που έχουν τα παιδιά για τη γραφή τα φέρνουν κοντά στη λειτουργία της γραφής ως πολυτροπικού σημειωτικού συστήματος; Σε αυτά τα ερωτήματα επιχειρήθηκε να δοθεί μια απάντηση μέσω πειραματικής έρευνας με παιδιά προσχολικής ηλικίας σε 4 νηπιαγωγεία της Θεσσαλονίκης στο διάστημα Ιανουαρίου-Απριλίου 2000.

Είναι γνωστό από τη σχετική βιβλιογραφία⁶ ότι τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας είναι ήδη σε θέση στην πλειοψηφία τους να διακρίνουν τη γραφή από το σχέδιο και το γράφημα. Αυτό σημαίνει ότι έχουν σε κάποιο βαθμό διαμορφώσει αντιλήψεις για τη μορφή του γραπτού κειμένου, για τα χαρακτηριστικά των σημείων της γραφής, για τη διάταξή της κ λ π. Η έρευνα επιχειρούσε να διερευνήσει ποιά **συγκεκριμένα** χαρακτηριστικά των κειμένων και των σημείων της γραφής ωθούν τα παιδιά να επιλέξουν αν κάτι μπορεί να αναγνωσθεί (άρα είναι γραφή) ή όχι.

Το υλικό του πειράματος συγκροτείται από 31 καρτέλες, 16 από τις οποίες μπορούν να αναγνωσθούν, 13 που η πληροφορία είναι μη γλωσσικού τύπου, και από ένα πίνακα αλφάβητου και αριθμών.

Η κάθε μία από τις 16 καρτέλες επιλέχθηκε εξαιτίας της παρουσίας ή απουσίας ενός ή παραπάνω από τα προαναφερθέντα κριτήρια. Διερευνήθηκαν δηλαδή οι αντιλήψεις και αναπαραστάσεις των παιδιών αναφορικά με:

■ **Τον χώρο της γραφής** (ευθύγραμμη διάταξη ή άλλη, στον κατακόρυφο άξονα ή σε στροφή ν μοιρών) : Calligrammes (καρτ..2), Ντίλι-ντίλι (καρτ.3)

■ **την μορφολογική ισομορφία των σημείων**: Ζεπελιν (καρτ.4)

■ **την παρουσία σχεδίων, εικόνων και σκίτσων**: Nesquik (καρτ.1), Προσοχή σκύλος (καρτ..5), Προσοχή μωρό (καρτ.6), ΑΓΝΟ (καρτ.7), Μικροί κύριοι (καρτ.8), Ποίημα “Νησιά” (καρτ.9), Στρατιωτική Πραγματεία (καρτ. 10), παιχνίδι (καρτ. 11) , STOP (καρτ. 13)

---

⁶ Όπως εμφανίζεται στο : Γραφή και Ανάγνωση II & III

■ **το χρώμα**⁷: Ντίλι-ντίλι, Προσοχή μωρό, STOP, ΑΓΝΟ, Μικροί κύριοι, Ζέπελιν

■ **την επαναληψιμότητα των στοιχείων**: ααα (καρτ. 17)

■ **την κατεύθυνση της γραφής**: Νόμοι της Γόρτυνας (καρτ. 12), Calligrammes

■ **το μέγεθος των σημείων της γραφής**: Ζέπελιν, Calligrammes

■ **το μέγεθος της λέξης**: σκουληκομηρυγκότρυπα (καρτ. 16), ΜΕ (καρτ. 14), ααα, άμα (καρτ. 15)

■ **την χειρόγραφο ή έντυπη ή καλλιγραφική μορφή των σημείων**: Ποίημα τα “Νησιά”, ΑΓΝΟ, στρατιωτική πραγματεία, καθώς και οι 2 καρτέλες σχημάτων - ψευδογραμμάτων (τυπωμένα ή χειρόγραφα) (καρτ. 25 & 26)

■ **το είδος αλφάβητου**: ελληνικό ή λατινικό, σημερινό ή παλαιότερων εποχών: Nesquik, STOP, Calligrammes, Στρατιωτική Πραγματεία, Νόμοι της Γόρτυνας,

Το σύνολο των καρτελών που δεν μπορούν να διαβαστούν χρησιμοποιώντας τις γραφο-φωνηματικές αντιστοιχίσεις συγκροτείται κυρίως από:

■ **εικονογράμματα**: καρτ. 18, 19, 20, 21, 22, 23

■ **σύνολα συμβόλων, ψευδογραμμάτων σε χειρόγραφο ή έντυπη μορφή**: καρτ. 25, 26

■ **σχέδια**: όπως το σχέδιο για την κατασκευή της παιδικής κουζίνας (καρτ. 28), καρτ. 24

■ **αριθμούς**: καρτ. 27, 29

■ **και τη λευκή καρτέλα**

Η διαδικασία του πειράματος

Στα νηπιαγωγεία που υλοποιήθηκε το πείραμα δεν είχε πλήρως εφαρμοστεί η καινούρια προσέγγιση για την εκμάθηση της γραφής και της ανάγνωσης παράλαυτα υπήρχαν σημαντικές διαφορές ως προς τον οργάνωση του χώρου του νηπιαγωγείου και τα μέσα καθώς και τις δραστηριότητες που εφαρμόζει η κάθε νηπιαγωγός. Σε κάποιες περιπτώσεις μπορούμε να πούμε ότι τα παιδιά είχαν εκπαιδευτεί σε προαπαιτούμενες γνώσεις για την προσέγγιση της γραφής μέσω άλλων δραστηριοτήτων ενώ σε άλλες αυτού του τύπου η προετοιμασία δεν είχε γίνει. Με αυτήν την έννοια τα αποτελέσματα είχαν μια αναμενόμενη ποικιλία.

Εξίσου διαφορετική ήταν και η κατανομή του ποσοστού των παιδιών που ήδη γνώριζαν σε κάποιο βαθμό να διαβάζουν εξαιτίας μιας μη-συστηματικής εκπαίδευσης

---

⁷ Το χρώμα των καρτελών δεν εμφανίζεται για λόγους έκδοσης

εκ μέρους των γονιών τους, κυρίως εκπαιδευτικών. Ο τρόπος που χειρίζονταν όμως τη γραφή (συλλαβισμός) μαρτυρούσε ότι στην πλειοψηφία αυτή η εκπαίδευση αφορά τη γνώση της σχέσης ήχου-γράμματος, ενώ μόνο ένα παιδί ήταν σε θέση να διαβάσει με ευκολία

Η έρευνα ήταν ατομική για κάθε ένα από τα 25 παιδιά που συμμετείχαν στο πείραμα. Τα παιδιά δεν επιλέχθηκαν από τις νηπιαγωγούς αλλά τυχαία και στο βαθμό που τα ίδια ήθελαν να συμμετάσχουν στο πείραμα.. Στην αρχή δινόταν σε κάθε παιδί το σύνολο των καρτελών και ζητιόταν να διαχωρίσει ποιες μπορούν να διαβαστούν και ποιες όχι τοποθετώντας τις σε δύο καλάθια. Τονίστηκε ότι τις καρτέλες δεν χρειάζεται να μπορούν να τις διαβάσουν οι ίδιοι αρκεί να πιστεύουν ότι μπορεί να διαβαστούν από κάποιον ενήλικα.

Στη συνέχεια γινόταν επανέλεγχος της επιλογής του και, στις μισές περίπου περιπτώσεις, συζήτηση με το κάθε παιδί για τους λόγους που το οδήγησαν στην επιλογή του. Αυτό αφορούσε κυρίως τις καρτέλες που διαβάζονταν. Δεν ήταν όλα τα παιδιά σε θέση να περιγράψουν λεκτικά τους λόγους για τους οποίους θεωρούσαν ότι μια καρτέλα διαβάζεται ενώ μια άλλη δεν διαβάζεται. Πρέπει επίσης να πούμε ότι αυτή η λεκτική δικαιολόγηση δεν αφορούσε κατ' ανάγκη τα παιδιά που είχαν τις πιο σφαιρικές αντιλήψεις για τη γραφή. Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα μιας μικρής που ενώ έκανε τις περισσότερες λανθασμένες επιλογές ή σωστές αλλά με λάθος κριτήρια ήταν σε θέση να τις δικαιολογήσει με απόλυτα ορθολογικό τρόπο. Π.χ. θεωρούσε ότι το σκίσο της κουζίνας δεν διαβάζεται γιατί έχει δύο μουτζούρες, το Calligrammes δεν διαβάζεται γιατί έχει πολύ μικρά γράμματα, οι νόμοι της Γόρτυνας δεν διαβάζονται γιατί είναι "πολύ", το Ζέπελιν έχει γράμματα αλλά δεν διαβάζεται, ενώ το σκουληκομηρυγκότρυπα δεν διαβάζεται γιατί είναι πολύ μεγάλο.

Η έρευνα δεν στόχευε στην εξαγωγή ποσοτικών συμπερασμάτων, να διαπιστώσουμε δηλαδή τον αριθμό των παιδιών που θεωρούν ότι η χ καρτέλα διαβάζεται ώστε να συγκροτηθεί έτσι ένας κατάλογος όλων των αντιλήψεων που τα παιδιά προσχολικής ηλικίας έχουν για τη γραφή ή το γραφικό σύστημα. Η ανάγνωση του πίνακα δεν είναι κυρίως οριζόντια αλλά κατακόρυφη, να δούμε δηλαδή τι θεωρεί το κάθε παιδί ως συστατικό σημείο του συστήματος της γραφής και των κειμένων και τι ως δευτερεύον. Παρόλαυτα ακόμα και το περιορισμένο σχετικά δείγμα παιδιών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα επιτρέπει την εξαγωγή κάποιων γενικών ποσοτικών συμπερασμάτων τα οποία θα αναφερθούν συνοπτικά παρακάτω. Οι καρτέλες είναι η αφορμή, η αφετηρία για να συζητήσουμε με τα παιδιά για τις αντιλήψεις και τις αναπαραστάσεις που έχουν για το γραπτό και να παρατηρήσουμε τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά προσχολικής ηλικίας προσεγγίζουν το γραπτό.

Η δημιουργία όμως ενός τέτοιου πίνακα (Παράρτημα II) και η οριζόντια ανάλυσή του θα ήταν σημαντική αν υλοποιόταν από τον κάθε εκπαιδευτικό την αρχή της σχολικής χρονιάς για να διαπιστώσει τις αντιλήψεις και αναπαραστάσεις που έχουν τα παιδιά της τάξης του για τη γραφή ώστε να διαμορφώσει ανάλογα τις δραστηριότητες που θα χρησιμοποιήσει και να διευκολύνει τη διεύρυνσή των αντιλήψεων των παιδιών για τη γραφή και το ελληνικό γραφικό σύστημα.

Συμπεράσματα

Ας αναφερθούμε αρχικά σε κάποια ποσοτικά συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν από αυτό το πείραμα.

- 1) Το σύνολο των παιδιών συμφωνεί ότι η λευκή καρτέλα δεν διαβάζεται
- 2) Το 65% των παιδιών θεωρεί ότι τα τρία συνεχόμενα αλφα, διαβάζονται, άρα η επαναληψιμότητα του ίδιου στοιχείου δεν δείχνει να προβληματίζει.
- 3) Το 57% των παιδιών θεωρεί προβληματική την οργάνωση του χώρου στο Calligrammes και άρα πιστεύει ότι δεν διαβάζεται. Ενίοτε θεωρούν ότι η συγκεκριμένη καρτέλα δεν διαβάζεται γιατί τα γράμματα είναι πολύ μικρά
- 4) Το 45% των παιδιών δεν δείχνει να ξεχωρίζει με σαφήνεια τα ψευδογράμματα όταν εμφανίζονται σε έντυπη μορφή αντίθετα όταν εμφανίζονται χειρόγραφα το ποσοστό μειώνεται στο 19%.
- 5) Το 50% των παιδιών βρίσκει την καρτέλα ME πολύ μικρή για να διαβάζεται. Το ίδιο δήλωσε και ένα κοριτσάκι που ήξερε να διαβάξει. Ενώ αντίθετα το μεγάλο μέγεθος της λέξης “σκουληκομηρυγκότρυπα” δεν δείχνει να αποτελεί πρόβλημα παρά μόνο για το 15% των παιδιών.
- 6) Η παράλληλη παρουσία σχεδίων, σκίτσων και εικόνων με γραπτό δεν δημιουργεί προβλήματα στην πλειοψηφία των παιδιών. Αρκετά χαμηλά ποσοστά λάθους της τάξης του 20-30%, πιθανόν λόγω της κοινωνικής εμπειρίας των παιδιών ως αναγνωστών περιοδικών κινούμενων σχεδίων ή παιχνιδιών.
- 7) Η γραφική ανομοιομορφία των σημείων της γραφής δεν δείχνει να αποτελεί πρόβλημα στο Ζέπελιν παρά για το 30% των παιδιών ενώ ο χειρόγραφος χαρακτήρας των σημείων της γραφής στο ποίημα και στο ντίλι-ντίλι δείχνει να τα προβληματίζει σε ποσοστό 40%. Για το δεύτερο δείγμα είναι επιβαρυντική η παρουσία χρώματος και η τεθλασμένη κατεύθυνση της γραφής.
- 8) Το είδος του αλφάβητου που χρησιμοποιήθηκε δεν δείχνει να δημιουργεί προβλήματα, είτε πρόκειται για ελληνικό είτε λατινικό. Αντίθετα το χειρόγραφο βγαίνει ευκολότερα από τις αναπαραστάσεις των παιδιών για τη γραφή.

9) Ιδιαίτερα χαμηλά είναι τα ποσοστά λάθους όσον αφορά τις καρτέλες που δεν διαβάζονται της τάξης του 15-25% και σε κάποιες τουλάχιστον περιπτώσεις τα παιδιά δηλώναν ότι διαβάζονται επειδή κατανοούσαν το σημασιολογικό περιεχόμενο των εικονογραμμάτων.

Αν επιχειρήσουμε τέλος μια ποιοτική ανάλυση των αποτελεσμάτων διαπιστώνουμε ότι τα παιδιά των 5 ετών έχουν σαφείς αντιλήψεις για το τι είναι γραφή και άρα για το τι μπορεί ή τι δεν μπορεί να διαβαστεί. Δηλαδή έχουν διαμορφώσει κριτήρια που τους επιτρέπουν να διακρίνουν τη γραφή από το σχέδιο και το γράφημα και τα εφαρμόζουν με συστηματικό τρόπο. Δύο μόνο παιδιά δεν επέδειξαν την παρουσία τέτοιων κριτηρίων τοποθετώντας όλες τις καρτέλες σε ένα από τα δύο καλαθάκια και στον επανέλεγχο τοποθετώντας τις στο άλλο. Η συστηματικότητα των κριτηρίων των παιδιών φαίνεται και από το γεγονός ότι σπάνια ο επανέλεγχος οδηγούσε σε αλλαγές ενώ η λεκτική δικαιολόγηση των επιλογών τους έδειχνε τον σταθερό και μόνιμο χαρακτήρα των κριτηρίων τους καθώς και την παρουσία μιας “μεταγλώσσας” ιδιαίτερα ανεπτυγμένης αν και όχι πάντα σύμφωνης με αυτήν την ήδη αλφαριθμημένων χρηστών της γραφής.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να σταθώ σε κάποιες σύντομες παρατηρήσεις που αφορούν τις στάσεις παιδιών που ήδη γνώριζαν σε κάποιο βαθμό να διαβάζουν. Ενα κοριτσάκι επέμενε ότι η καρτέλα του Nesquik δεν διαβάζεται γιατί ενώ ήταν σε θέση να διαβάσει μόνη της τη φράση “στιγμιαίο ρόφημα” δεν μπορούσε να ενεργοποιήσει αυτόν το μηχανισμό για να διαβάσει τα αγγλικά γράμματα. Στην περίπτωση της ανάγνωση σημαίνει πλέον μόνο τη χρήση των γραφο-φωνηματικών αντιστοιχίσεων. Το γραπτό μήνυμα περιορίζεται μόνο στο γλωσσικό του περιεχόμενο. Ανάλογη ήταν η αντιμετώπιση από την ίδια και κάποια άλλη μικρή που γνώριζε να διαβάζει για τις καρτέλες της Γόρτυνας, του ποιήματος κλπ. Τέτοια παραδείγματα δείχνουν ότι τουλάχιστον για κάποια παιδιά οι δύο μηχανισμοί: δηλαδή η αναζήτηση μιας σημειολογικής ερμηνείας και η ανάγνωση μέσω της χρήσης των γραφο-φωνηματικών αντιστοιχίσεων δεν ενεργοποιούνται ταυτόχρονα. Η ενεργοποίηση του πρώτου δείχνει να σταματάει ή να ανακόπτεται όταν αρχίζει η συστηματική διδασκαλία των σχέσεων γράμματος-ήχου (από τους γονείς, και με παλαιού τύπου συνθετικές μεθόδους).

Συνοψίζοντας, είναι χρήσιμο να επισημάνουμε ότι, η επιλογή των παιδιών δείχνει την ενσωμάτωση μιας κοινωνικής γνώσης για τη γραφή περισσότερο διευρυμένης από τη λειτουργία της στην καταγραφή της γλώσσας. Όπως φαίνεται από το σημερινό πείραμα, τα παιδιά τείνουν εύκολα να αντιληφθούν ότι η γραφή είναι ένα πολυ-τροπικό σύστημα όπου πολλά σημειωτικά συστήματα συνυπάρχουν και συν-διαμορφώνουν ένα γραπτό μήνυμα.

Σίγουρα αυτή η διαδικασία δεν έχει ολοκληρωθεί και σε κάποιες περιπτώσεις, όπως έδειξε το πείραμα, οι αντιλήψεις τους για τον **χώρο** της γραφής, την **παρουσία χρώματος ή την τυπογραφία** είναι πιο περιορισμένες από τον τρόπο που λειτουργεί η γραφή στην κοινωνία.

Επομένως είναι θέμα του νηπιαγωγείου να συμπληρώσει και να διευρύνει αυτές τις αντιλήψεις ώστε να διαμορφώσουν τα παιδιά μια σφαιρική και συνολική άποψη για τη λειτουργία της γραφής ως πολυ-τροπικού συστήματος.

Αν το νηπιαγωγείο δεν κινηθεί σε αυτήν την κατεύθυνση αλλά επιλέξει απλά την εκμάθηση των γραφο-φωνηματικών αντιστοιχίσεων κινδυνεύει να ανακόψει την κοινωνική εμπειρία των παιδιών για τη γραφή και να οδηγηθεί στην εκμάθηση της στο πλαίσιο του παλιού αποκλειστικά γραμματισμού.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Προϊστάμενο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης κ. Σιλιγάρη καθώς και τις νηπιαγωγούς: Βαχάρογλου Ερμίνα, Καλοπούλου Γεωργία, Τζήμκα Αναστασία και Τόγια Σταυρούλα που διευκόλυναν τη διεξαγωγή της έρευνας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Kress G. & van Leeuwen T. (1996): *Reading images: The grammar of visual design*, Routledge, London

The New London Group (1998): *Multiliteracies: Literacy learning and the design of social futures*, London

Saussure, F. de (1981) : *Cours de linguistique generale*, Payot, Paris

Vachek, J. (1976): *Selected Writings in English and general Linguistics*, Mouton, The Hague, Paris

Γραφή και Ανάγνωση στο Νηπιαγωγείο II,III, Ο.Ε.Δ.Β.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 - ΚΑΡΤΕΛΕΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 - ΚΑΡΤΕΛΕΣ

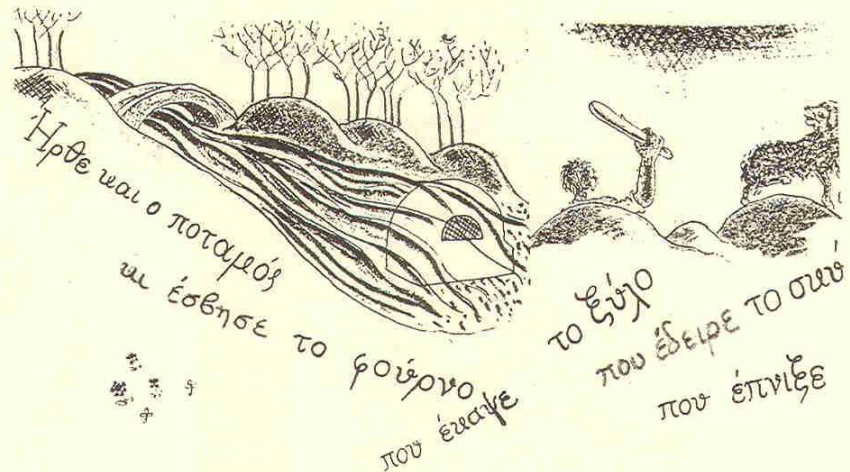
Στιγμαίο ρόφημα NESQUICK
800 γρ.

Καρτέλα 1

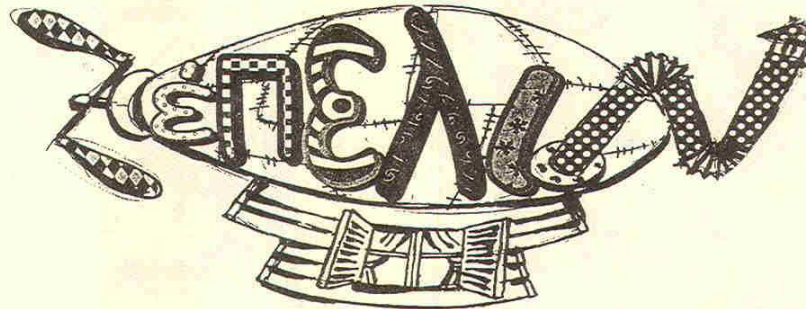
Tous les souvenirs d'aujourd'hui
O mes amis partis en flûte
Je lillasse vers le feu
Et vos regards en l'air
Mourir mélancolique
Où sont ils Diego et Max
Dorain au yeux gris
Le soir tombe
Jardins où saigne abondamment le laurier rose

Tu Billy De Linc
de noms et mélancolique
pas dans un
Cremnitz qui se
soucis mortels
mon Amica pleine
deux pleure sur sa
sangrate mer

Καρτέλα 2

Καρτέλα 3

Καρτέλα 4

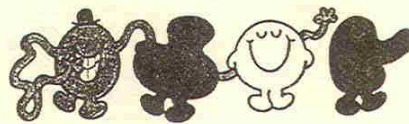
Καρτέλα 5

Καρτέλα 6

ΝΟΥΝΟΥ
ΑΓΓΟΥ

Καρτέλα 7

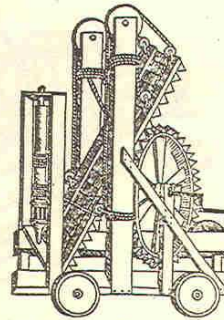
ΚΥΡΙΟΣ ΓΑΡΓΑΛΙΤΣΑΣ   ΚΥΡΙΟΣ ΛΑΙΜΑΡΓΟΣ   ΚΥΡΙΟΣ ΧΑΡΟΥΜΕΝΟΣ   ΚΥΡΙΟΣ ΑΔΙΑΚΡΙΤΟΣ

Καρτέλα 8

Καρτέλα 9

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚῆΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΑΣ

Καθὼς ἡ λειτουργία τοῦ τῆς ἐκτελέσει, / ἀπὸ τῶν ἑξῆς, ἔχει ἡ τὴν / τὰ σπῆλαι μὲ τὰ πῶν καὶ ἐρῶν ἐξελίξει.

Καρτέλα 10

ΜΕ

Καρτέλα 14

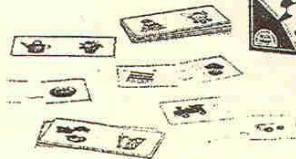
Τι ταιριάζει;
Παιχνίδι τοποθέτησης
με ζευγάρια εικόνων
για 1 - 4 παιδιά
ἀπὸ 2-12 χρόνων.
Περιεχόμενα:
12 ζευγάρια εικόνες
(= 24 κάρτες)

Καρτέλα 13

ἀμα

Καρτέλα 15

Καρτέλα 11

ΣΚΟΥΛΗΚΟΜΥΡΜΗΚΟΤΡΥΠΑ

Καρτέλα 16

ΜΑΤΙΝΟΚΑΔΑΟΝΕΘΝΗ13ΝΜΑΜΑΕΝΜΑ
ΔΣΚΑΜΟΡΚΣΟΤΕΡΟΝΗΝΗΝΤΟΝΔΣΚΑΜΤ
ΜΟΜΟΞΜΑΚΕΔΔΑΔΑΝΟΜΑΝΗΜΟΤΣΑΚΙΑ
ΟΝΤΣΚΕΓΟΜΕΝΟΚΑΤΑΤΑΔΥΤΑΣΡΑΔΕ
ΤΗΜΑΚΖΑΔΕΖΑΜΟΤΝΑΜΟΜΟΞΜΟΤΖΑΘ
ΚΣΔΣΚΑΚΜΑΣ ΔΣΔΑΜΟΜΣΟΝΤΣΚΟΓΥΜ
ΤΑΔΗΜΖΞΜΥΤΟΚΑΖΔΜΟΖΟΜΟΤΑΜΑΘΗΖΑ
ΕΡΜΜΤΑΥΤΑΣΜΚΑΤΑΡΡΑΣΕΘΑΣ ΤΟΣΔ

Γραφή Συντομογραφίας: Νίμμι ηθε Ρέμπος.

ααα

Καρτέλα 17

Καρτέλα 12

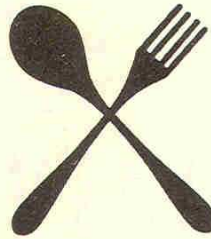
Καρτέλα 18

Καρτέλα 19

Καρτέλα 20

Καρτέλα 21

Καρτέλα 22

Καρτέλα 23

μωσα

Καρτέλα 24

σπασ

Καρτέλα 25

οσοσο

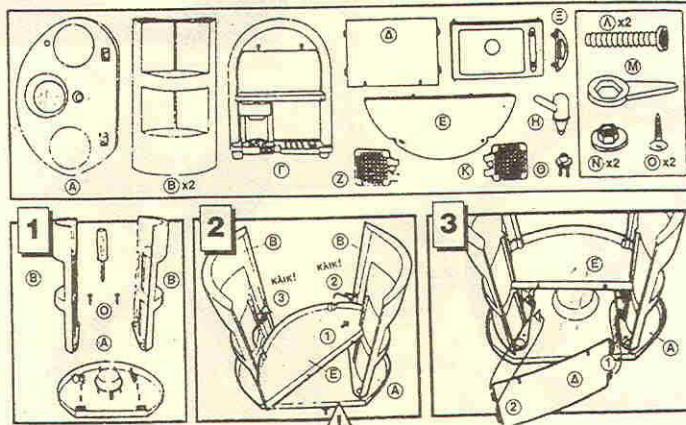
Καρτέλα 26

ISBN 960-8488-08-7

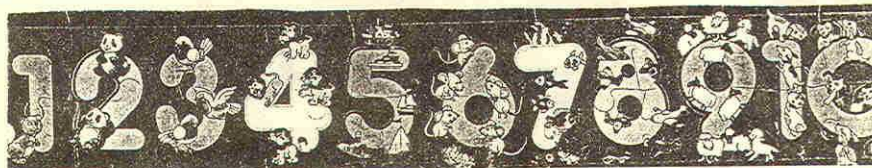

7 789608 488083

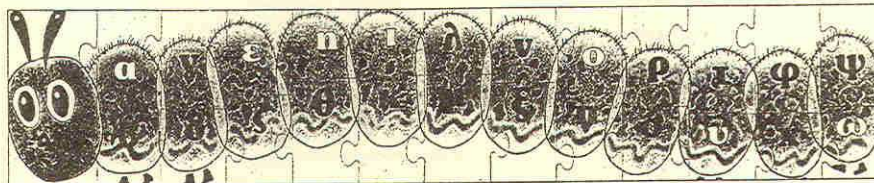
Καρτέλα 27

Καρτέλα 28

Καρτέλα 29

Καρτέλα 30

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ – ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΑΡΤΕΛΩΝ

Λίστα καρτελών				
Nesquik				
Παιχνίδι παζλ				
ΑΓΝΟ-ΝΟΥΝΟΥ				
Ζεπελιν				
Προσοχή σκύλος				
Προσοχή μωρό				
Στρατ. Πραγματεία				
Calligrammes				
STOP				
ΜΕ				
Μικροί κύριοι				
άμα				
σκουληκομηρυγκ.				
Νόμοι Γόρτυνας				
Ποίημα “Νησιά”				
Ντίλι-ντίλι				
Chart				
Εικ. Παιδιών κόκκ				
Καρτ. Συμβόλων				
αλφάβητο				
ααα				
εικ. Καπνίσματος				
λευκή				
καρτ. σχημάτων				
καρτ. συμβ. χειρ.				
εικ. παιδιών μπλέ				
αριθμοί				
εικ. αναπηρικό				
εικ. φαγητού				
εικ. απαγ. φαγ				
σχέδιο κουζίνας				

